

منہاج العارفين
نصائح از مقالات حضرت امیر کبیر سید علی ہادی نقوی

جدید و نئے پیدمرا فرید گاریہ کہ سید عارفان محزون اسرار خود
ساختہ دل و جان از نقش غیر خود پیداختہ و درود ہا فرید جان
پاکیزہ خلاصہ موجودات خواجہ کائنات محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ و
آلہ وسلم کہ بتشریف خطاب و ما از سنانک الارحمۃ للعالمین
و نفرتادیم ترا مگر از روئے مہربانی ہر عالم ہا ہر فتح التوبہ

۱۔ مشرف منصوص است بآد و بہمہ اولاد و یاران و پس روان اور بدان
 الہ عزیز و فکرت اللہ تعالیٰ بکامیج و یرضی کہ این چند سخن از کلام
 الہ حکمت و معرفت جمع آورده شد و منہاج العارفین نام نہاد تا مگر ز شین
 و خواندن این کسے را فایده حاصل آید بدان البیہرہ آونہار از حق غفل
 مباش ۲۔ از ہمہ نومید شو تا امید تو بر آید ۳۔ آزار کس مخواتا مان یا
 ۴۔ از بہت دُنيا اندوگین مباش تا پریشان نگردی ۵۔ از ہمہ بھداشتو
 بحق بری ۶۔ اگر در بند چیز کسانى خود را بندہ ایشان دان ۷۔ از خلق عبرت کن
 تا بحق انس گیری ۸۔ ایمن باش تا امان یابی ۹۔ از صحبت الہی نہایت
 تا تیرہ دل نشوی ۱۰۔ از ہمہ غم غم شو اگر محبت خواہی ۱۱۔ از خود طلب اگر
 جو انمردی ۱۲۔ از افتادگان مگذر تا در شفقتی ۱۳۔ از حکم سر متاب
 تا عاصی نشوی ۱۴۔ افتادہ را در پاب تا دستگیر یابی ۱۵۔ انصاف خلق
 بدہ تا شکر نشوی ۱۶۔ آن کار کن کہ حق پسندد ۱۷۔ آن پسند کہ حق پسندد

این تہیق بہت ترا خدا تعالیٰ بچہ یکبارہ و تعالیٰ دوست دار و پسند آترا ۱۷۔ یعنی اگر حکم الحجاز فطرۃ الہیہ
 بہ اصول حقیقت عشق بجا آید تا آنکہ در دل پسند کنی ہی ہمدہ اولوہ حقوق عشق بجا آید و محبت عشق را
 در شہادت را از آنکہ از مجاز حقیقت رسی در عشق او تعالیٰ خام بر نیایی ۱۷۔ یعنی روزی خود بقوت باز خود طلب
 احسان کسے را گوارا مدار کہ مقصدنا ہے خواہمردی ہمیں است -

۱۸ آنکہ باتو بدی کند باوے نیکی کن ۱۹ اندیشہ و پیا دور کن تا
 پریشان نشوی ۲۰ اختیار خود را در گوشہ نہ تا مختار گروی ۲۱ از
 حق نصرت خواہ تا یاری یابی ۲۲ بغیر حق اعتماد کنی تا پیشان
 نشوی ۲۳ هیچ چیز مغرور مشو تا ہلاک نہ گردی ۲۴ بیہودہ گوی
 را سر ہمہ آفتہ اداں ۲۵ با حق باش اگر عیش جاودانی خواہی
 ۲۶ بر حق کے انگشت منہ تا مواخذ نہ گردی ۲۷ بر در باش
 تا بکشائند ۲۸ بصدق طلب تا بیابی ۲۹ با ہمہ نرمی و مدار کن
 ۳۰ بر نعمت کس حد کن تا عافیت یابی ۳۱ بارہ یکش تا محنت
 گردی ۳۲ بر زیر دوستان شفقت کن تا برہی ۳۳ بد خوئی
 ترک وہ تا عیش بر تو تلخ نہ گردد ہم ۳۴ با ہمہ سانی کن تا برہی ۳۵
 پا پر کے غشیں تا تباہ نگروی ۳۶ با قافلہ رو کہ رہزنان بسیار اند
 و دشمنان در کار اند ۳۷ بار خودیر کے منہ اگر عزت خواہی

۱۔ تا بر کردہ خود پیشیمان شدہ باز پیرامون پدی نگر دو کر الانسان عبید الاحسان ۲۔
 مختار یعنی برگزیدہ یعنی حالتیکہ شبیہ اختیار ترادادہ اند تا ہر چہ خواہی کن این را اختیار شمار و ہر شے
 کہ از دست تو بکشد از جانب حق انگاز تا این خروتنی برگزیدہ او نشوی ۳۔ یعنی از عذاب خوف کہ شفقت
 بر زیر دوستان موجب رحمت خداست و آن سبب نجات است ۔

۸۳ بزرگی بر پیچکس منہ تا خوار نگردی ۹۳ پند بشنو تا سود کنی
 ۱۰۴ بکوش تا بیابی اہم بحق پناہ گیر تا خلاص یابی ۱۱۴ ہم بضاعت
 دنیار خریدار مشو تا زیان نکنی ۱۲۴ پاس انفاس دارا گردی
 ۱۳۴ ہم بحق بگریز تا از دشمن بری ۱۴۴ بے یار شو تا یاریابی ۱۵۴ بکیس
 باش تا باکس باشی ۱۶۴ چو دباش اگر بیکانگی میجویی ۱۸۴
 بے ہمہ باش تا بحق باشی ۱۹۴ ترک گناہ گیر اگر رقمہ حلال خواهی
 ۲۰۴ توقع از کس کن تا عزت یابی ۲۱۴ توفیق از حق بین تا غرہ
 نشوی ۲۲۴ ترک لذت گیر اگر لذت خواهی ۲۳۴ تیر بلا را ہدف
 شو اگر دوستی ۲۴۴ جز حق دوست گیر تا خستہ نگردی ۲۵۴
 چون با اہل دنیائشینی دین را فراموش کن ۲۶۴ جہ حق

۱ یعنی از لواحق دنیوی قطع کن تا بحق لاحق شوی ۲ یعنی اگر بیکانگی در قریب تعالی
 خواهی آنچنان در ذات او تعالی خوش شو کہ از دنیا و مافیہا پیچہ پیچہ گردی ۳ یعنی اگر توفیق کس دار
 نیکی یابی بہتر از طرقت او تعالی انگار و تشخویش داخلہ بدان تا غرہ و تیر را ہدف شوی ۴ یعنی اگر
 ترک لذت و دنیا کنی لذت ہائے آخرت دریابی ۵ چو سلامت در دوستی و تعالی مضمحل است
 پس دوستی بخیر و باعث خیر است و دوستی انبیاء و اولیاء و مقربان او تعالی عینی دوستی است کہ بدیشانی
 بر او رسد۔

میںدیش اگر طالبی ۵ جان را در باز اگر صادقی ۵ حاجت ۵
 را کار بزرگ دان ۵۹ حریص مباشن تا خوار نگردی ۶۰ حرمت
 نگہدار تا محترم گردی ۶۱ حق را یاد کن تا دِل تو سیاه نگردد -
 ۶۲ خلق را بخود امیدوار گردان ۶۳ خدمت بزرگان کن تا
 بزرگی سی ۶۴ خود را بحق بسیار تابسان شوی ۶۵ خود را
 بیچ قدر منہ تا با قدر گردی ۶۶ خود را مسین تا بمغفرت رسی
 ۶۷ خوشخوئے باش تا عزیز گردی ۶۸ خشم فرو خور تا راحت
 یابی ۶۹ خلاف ترک ده تا سلامت مانی ۷۰ خود خواه مباش اگر
 دولت خواهی ۷۱ خود را مباشن تا خود را باشی ۷۲ خود را در بیخ پدارت تارا
 یابی ۷۳ خود را کم کن تا بچویندت ۷۴ دل از حرص خالی کن تا راحت
 یابی ۷۵ در کار حق باش تا کار تو ساخته گردد ۷۶ دل بکس بند
 نازبان نکنی ۷۷ در تنگیها صبر کن تا فرج یابی ۷۸ در امانت خیانت

۷۹ یعنی اگر دولت اخروی خواهی بر حسب ہش نفس خویش کار سے کن ۸۰ یعنی نفس خود را
 تابع مباشن تا در حق خود نیک باشی و در آخرت نیکی آن بینی ۸۱ یعنی در طاعت و عبادت اوتار
 خود را در بیخ وارتا در آخرت آسایش یابی ۸۲ کہ صبر متین و فرج دارد و استغنی بکسر پیچہ خوشی اور دنیا
 باشد خواه در آخرت -

۸۹ مکن در حق خود خطا مکن ۸۰ و رہبر جائیکہ باشی خدائے را حاضر و
و گستاخ بمباش آہ دست در دامن صاحب دولتان زن اگر
دولت خواهی ۸۲ در حق بین تا از خود فانی گردی ۸۳ دل کس
بند تا دروغانہ افتی ہم ۸ در کس مسبین اگر معرفت خواهی
۸۵ در بند چپیکز بمباش تا آزاد شوی ۸۶ در عیب خود فرو شو
اگر یاکاری ۸۷ در کار با آہستگی کن تا شیطان بر تو ظفر نیابد ۸۸
دلہار را در یاب تا خوشنودی حق یابی ۸۹ در معاملہ سخت پیچ ہما
خستہ نگردی ۹۰ دیگران را از خود بہتر دان تا از خود خلاص یابی
۹۱ در شتی بگز از نامزد یک ہمہ دوست گردی ۹۲ در گذارتا در گذارند
۹۳ در ماندگان را در یاب ہم دوستی آن بہ کہ برائے خدا بود
۹۴ در دریا فرو شو تا گوہر یابی ۹۵ در مالایینی مشغول مشو تا حسرت
نخوری ۹۶ دلہار را در یاب اگر ہشیاری ۹۸ راستی و رزق تا شنگ
شوی ۹۹ رہبر طلب اگر رہروی ۱۰۰ راہ خرابہ گیر اگر عاشقی ۱۰۱ از نام
۱ یعنی عیب خود تلاش کردن از جہل امور معتمد بہاست پس اگر در عیب جوی خود بہستی با کاری -
۱۱ یعنی از خودی رہا شوی ۱۲ یعنی عود صلح اختیار کن تا نسبت تو در آخرت عفو و بخشش مرغی دارند
چنانکہ میسر باید من عفا و اصلح فاجرہ علی السدکۃ یعنی در امر بیفایند مشغول مشو تا روزی بر تضح
اوقات حسرت نخوری ۱۳ یعنی اگر عاشق اوتعالی ہستی قطع علاقت کن -

بر مردان دسپہج جا استوار بدان ۱۰۲ سودا پیش گیر کہ دران سودا
 کنی ۱۰۳ اسریرین در بنہ یار و وسر خود گیر ہم ۱۰۴ سر خط فرمان نہ اگر بندہ پی
 ۱۰۵ سودا کن کہ حق سوداں بود ۱۰۶ اشکر حق بجا آرا کر نعمت دُنیا و دین
 خواہی ۱۰۷ احب پیش گیر اگر عافیت خواہی ۱۰۸ اضعیف ترین حیلے را
 قوی ترین قوتے دان ۱۰۹ طمع از دل دُور کن تا خواہی نگردی ۱۱۰ طمع از
 خالق بردارتا محتاج نگردی ۱۱۱ اغتویبت باندا زہ گناہ کن ۱۱۲ عہد را در
 حال سخط و رضا نیکو نگہ دار ہم ۱۱۳ غیبت را دوست مدار تا حق از تو دشمن
 نگردد ہم ۱۱۴ غم دینا مخور تا دل تو تباہ نشود ۱۱۵ غم فردا مخور تا اہل کوتاہ نشود
 ۱۱۶ فروتنی کن تا بزرگی رسی ۱۱۷ قدر نعمت بشناس تا از تو نستانند
 ۱۱۸ قناعت کن اگر تو نگری خواہی ۱۱۹ قدر خود بشناس تا با قدر گردی
 ۱۲۰ کس را عیب مکن تا عیب خود پتلا نشوی ۱۲۱ کار با خلاص کن تا

کے گور خیر است غم غنیمت یعنی عزیز دار چندان کہ عیب قناعت گزیدہ یعنی اگر کسی گناہ کند در سزا آں اذلالہ
 نگہدار کہ خطوط خلاف انصاف است و فقر خلاف نادیب سلف یعنی تا دقتیکہ نعمت تو از تو بگیرند قدر نعمت بشناس
 تا بعد زوال قدر آں شناختہ تر سلف نشوی و اگر نستانند بنوی یافتہ میشن اگر قدر نعمت بشناس و فکر آں
 بجا آید تا نعمت از تو باز نہ گدرد و حکم حق سکرتم لا زید بکم ہم و نہ ہزد و نہ یابد از ہند سلف عیب کردن کے از جد و جود
 است پس عیب کے مکن تا این عیب نہ لازم نیاید۔

جزایابی ۳۲ گناہ برکش ستمہ نادگر گناہ نیفتی ۳۳ اس سنجھاٹ سنگترا خوار
 نشوی ۳۴ اگر در خود را قدر منہ تا با قدر گردی ۳۵ کارے کن کہ پیشیان نگری
 ۳۶ کار دیگران کن اگر بیکاری ۳۷ کار باندیشہ کن تا زبان کنی ۳۸ مرگ
 را یاد کن تا دل بدینا نگر آید ۳۹ مزاج کردن عاقبت و نیم شمر ۳۰ امت
 بر دار و منت منہ ۳۱ مسکین باش تا مقبول شوی ۳۲ نیکی اندیشہ کن
 تا ہمسہ نیکی پیدا آید ۳۳ نام را بخود راہ مدہ ۳۴ نفس نفس را استوا
 مدار کہ دروغ گواست ۳۵ نقد را بار بگیر اگر قلاشی ۳۶ نفس را
 پاس و از تا بجان نرسی ۳۷ وقت را بشاس اگر صرانی ۳۸ اہمیت
 بلند و از نا قیمت بیفزاید ۳۹ ہوائے نفس را خلاف کن اگر دلاوری
 ۴۰ ہمہ حال با ادب باش اگر مقبول شوی ۴۱ یار ہمہ باش اگر مرد را ہی
 ۴۲ اید دوست چندان کن کہ خود را فراموش کنی ۴۳ ہم ایک بہمت باش
 تا جمعیت یابی ۴۴ اید خدا موجب احت است تا دانی۔ والسلام تمام

صلی ثواب اعمال الخلو صیت شرط است در احادیث صحیحہ آید است انما الاعمال بالنیات و کل امر باوی
 ثواب جزائے اعمال نیست مگر بنیت ہا و ہر ہر ثواب چہ چہیت کہ نیت کرد ۱۰ مباد آن گناہ در کو بنہا شد
 پس سبب اہتمام گناہ کار شوی کہ یہ یا ہذا الذین امنوا و جنوا کثیر من النفل ان بعض النفل انتم موضع ایستنی است
 ۱۰ یعنی اگر نفل شہداء و انجیلین کنی امیدوار تخمین بر باش قدر آقا از عرفان خواہ کہ دلیل عالی فطری تو شود ۱۰ یعنی
 اگر کسی بنوا حسن کہ نماز پذیرد و در آداب حق آن گوش دگر تو یکے حسان کنی از نماز ہر سار و منت شمار ۱۰
 یعنی دم زدن روح را استوار مدانی و با تمام دان در امور پیہا بنیہ کن کہ در و نگو است و اعتبار را از آید ۱۰ بہت
 یعنی قصد یعنی نقطہ قصد و آہنگ ۱۰ و تعالی کن و قصد ہر چیز متناہا پریشان نشوی۔

تمام شد منہاج العارفین بن مقالات قطب القطاب امام العارفین حضرت میر میر سید علی ہمدانی قدس سرہ
 مدظلہ العالی امرتہ و دستہ ۱۰ ہجری تقدس حبشہ شائق خادم الحکما و نیاز علی خان اکابر کتب باک مطبع انصافی امرتہ

۲۳۹۸

DUE DATE

۲۹۶۶۵

۳۸/۶

